

DYSLEXIE PROTOCOL

Versie 2021

NIFTARLAKE COLLEGE

Pauwenkamp 151

3607 GK Maarssen

Dyslexieprotocol Niftarlake College

<u>INHOUD</u>	<u>Pag.nr</u>
1. Wat is dyslexie?	3
2. Interne signaleringsroute	4
3. Welke begeleiding/faciliteiten kan het Niftarlake bieden?	5
3.1 Algemene afspraken binnen de school	
3.2 Extra faciliteiten voor dyslectische leerlingen	6
3.3 Kurzweil, de voorwaarden	6
4. Aangepast programma moderne vreemde talen (MVT)	7/8
4.1 Route aangepast programma MVT	9
4.2 Eisen die aan de leerling gesteld worden	9
5. Afspraken binnen de sectie	10
6. Wat verwacht het Niftarlake College van thuis?	11
7. Dyslexie en het onderwijs	12
7.1 Dyslexie en het sociaal-emotioneel functioneren	12
7.2 Mogelijke gevolgen voor het leren	13
8. Bronnen	14

1. Wat is dyslexie

Oorspronkelijk betekent de (Griekse) term *dyslexie* 'niet goed kunnen lezen'. Voor het niet goed kunnen spellen werd de term 'dysorthografie' gebruikt. Nu wordt laatste term haast niet meer gebruikt, en worden het niet goed kunnen lezen en spellen geschaard onder één noemer: dyslexie (Paternotte,2001). Maar wat is 'dyslexie' dan precies? Onderzoek geeft aan dat 15 procent van de Nederlandse bevolking een achterstand heeft op het gebied van lezen en spellen. Hebben zij dan allemaal dyslexie? Nee. Uit recent onderzoek blijkt dat 3 tot 4 procent van alle leerlingen in Nederland dyslexie heeft (Henneman,2004a; Smeets,2008). Dyslexie is kennelijk meer dan een achterstand op het gebied van lezen en spellen.

Omdat het belangrijk is om goed te weten wat dyslexie precies is, heeft Stichting Dyslexie Nederland de volgende definitie gemaakt:

'Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en accuraat en/of vlot toepassen van lezen en/of spellen op woordniveau' (van der Leij, 2008).

Dyslexie wordt niet veroorzaakt door omgevingsfactoren, zoals slecht of geen onderwijs, achterstand door ziekte. Ook is dyslexie niet verbonden aan bijvoorbeeld socio-economische status, geslacht of intelligentie (Shaywitz, 2006). Het probleem is hardnekkig: remedial teaching kan de problemen niet volledig verhelpen. Het probleem kan zich voordoen op het gebied van spelling of lezen of op beide gebieden. Het is objectief waar te nemen: er zijn universele regels om dyslexie vast te stellen. De mate van dyslexie verschilt per leerling (Henneman, 2004a). Vaak blijkt wel dat dyslexie 'erfelijk' is: de kans op dyslexie als een ouder dyslexie heeft, ligt tussen 31-62% (Van den Broeck, 1997). Hoewel lezen en spellen vaak vooral gekoppeld worden aan Nederlands en de talen, kan de stoornis gevolgen hebben voor alle vakken. Zo kan bij deze leerlingen, bij het werken onder druk, het tempo en de nauwkeurigheid afnemen. Ook kunnen ze meer moeite hebben met het snel talige informatie uit hun geheugen te halen.

Informatie van www.dyslexiecentraal.nl

2. Interne signaleringsroute

Wanneer?	Wat?	Beschrijving
Signaleringsfase	Inventarisatie door mentor bij vakdocenten Gesprek ouders en leerling Dyslexiecoördinator beoordeelt dossier en alle relevante informatie	Zowel vakdocent(-en) als mentor signaleren spellings- of leesproblemen bij leerling. Mentor inventariseert bij alle vakdocenten. Mentor gaat in gesprek met ouders en leerling en maakt hierbij gebruik van vragenlijst (zie bijlage). Indien de zorgen blijven bestaan dan wordt de informatie, door de mentor, gedeeld met de dyslexiecoördinator. Dyslexiecoördinator bekijkt gegevens basisschool OKR, Cito en huidige gegevens van het Niftarlake College en beoordeelt of leerling voor de screening in aanmerking komt. Intussen kan de leerling, tijdelijk, extra hulp van de vakdocent krijgen. (1op1 uitleg, extra oefeningen)
Onderzoeksfase/ Screening	Screeningsonderzoek *EMT *De Klepel *Pi dictee *DMT	Dyslexiecoördinator neemt een individuele dyslexie screening af.
Strategiefase	Is verder onderzoek zinvol?	Afhankelijk van de verkregen informatie wordt in deze fase door de dyslexiecoördinator geadviseerd aan ouders en mentor of verder onderzoek wel of niet zinvol is. Zinvol? Ouders kunnen contact opnemen met een externe partij dat het daadwerkelijk onderzoek naar dyslexie zal doen en, mocht dyslexie bevestigd worden, een dyslexie verklaring opstellen. Dit verdere onderzoek, waaruit eventueel een officiële dyslexieverklaring komt, is op kosten van ouders. School zal alle informatie aanleveren die zinvol is voor het verdere onderzoek.
Onderzoeksfase extern		Er vindt onderzoek plaats naar de verklarende factoren dyslexie door een externe partij. Er wordt een rapport geschreven waarin de hulpvragen worden beantwoord en advies wordt gegeven over, onder andere, mogelijke aanpassingen in het onderwijs, extra begeleiding/of behandeling binnen of buiten school en ondersteuning thuis.
Terugkoppeling	Gesprek met leerling, mentor, en ouders	Na het onderzoek vindt een gesprek plaats tussen ouders, leerling en mentor, om de gegeven adviezen te bespreken en een plan van aanpak te maken. Mentor deelt de adviezen met de vakdocenten en zet eventuele acties in. (vb. Tijdsverlenging/Kurzweil)

3. Welke begeleiding/faciliteiten kan het Niftarlake bieden?

Alle leerlingen die nieuw binnenkomen met een officiële dyslexieverklaring of tijdens hun schoolcarrière de diagnose dyslexie gekregen hebben krijgen, in groepsverband, een dyslexiebijeenkomst. Deze wordt gegeven door de dyslexiecoördinator.

Tijdens een, eerste, gesprek tussen leerling, ouders en mentor, geeft de leerling aan welke faciliteiten hij/zij nodig denkt te hebben voor het schooljaar. De mentor geeft deze informatie door aan de vakdocenten en de dyslexiecoördinator. De dyslexiecoördinator draagt zorg voor de verdere afhandeling richting de administratie en magister.

Wettelijke kader dyslexie:

<https://dyslexiecentraal.nl/faq/faq-wet-en-regelgeving>

3.1 Algemene afspraken binnen de school

Alleen leerlingen met een officiële dyslexieverklaring in het dossier kunnen aanspraak maken op eventuele extra faciliteiten:

- 1) Begin elk schooljaar geeft de mentor van dyslectische leerlingen de namen van deze leerlingen, via de klassenkaart, door aan de vakdocenten.
- 2) De leerling zelf noteert een D op zijn/haar toetsblaadje.
- 3) Alle toetsen lettertype arial 12, regelafstand 1,5
- 4) Tijdverlengingstoetsen hantering 10% meer tijd
- 5) Aangepaste normering van spelling MVT*
- 6) Geen onverwachte leesbeurten
- 7) In de onderbouw mogen er bij de MVT*, met uitzondering van het onderdeel grammatica, onderdelen van een schriftelijke toets mondeling worden overhoord per vak tot een maximum van 3 keer per schooljaar (dit moet de leerling **zelf** regelen)

In de bovenbouw is er alleen een mogelijkheid tot het mondeling overhoord worden van onderdelen van een schriftelijke toets, met uitzondering van het onderdeel grammatica, als er bij de individuele leerling specifieke afwijkende problematiek is geconstateerd. Echter dient een dergelijke casus voorgelegd te worden aan de examencommissie, die op basis van vastgestelde criteria en advisering vanuit de zorg een beslissing neemt.

- 8) Mogelijkheid om aantekeningen niet over te nemen vanaf bord, maar vooraf of achteraf via email gestuurd krijgen (na overleg met de docent en daar waar mogelijk) of door de leerling een foto te laten maken van het bord, dit laatste na toestemming docent.
- 9) Huiswerk wordt door docenten genoteerd in magister. Toetsen worden minimaal week van tevoren opgeven. Er mogen geen 2 so`s MVT op 1 dag plaatsvinden.
- 10) Luistertoetsen (talen) met eventuele langere luisterpauzes.

* MTV = moderne vreemde talen

3.2 Extra faciliteiten voor dyslectische leerlingen

Daar waar in de officiële dyslexieverklaring gesproken wordt over het advies gebruik te maken van voorleessoftware, werkt het Niftarlake College met een schoolbrede licentie van het programma Kurzweil die ook thuis te gebruiken is. Elke leerling die gebruik wil maken van Kurzweil dient verplicht de aangeboden Kurzweil-bijeenkomst te volgen.

Op het Niftarlake College wordt op dit moment ervaren, dat leerling Kurzweil vooral gebruiken bij de toetsen. In de onderbouw specifiek voor leestoetsen, omdat wij de ervaring hebben dat bij de niet-leestoetsen relatief weinig tekst staat en de leerling met dyslexie hierbij met de extra tijd voldoende tijd heeft om de toets op tijd en goed af te ronden.

Aangezien veel methodes al over een voorleesfunctie beschikken en deze standaard bij de leerlingen op de iPad staan, zien wij bij deze vakken dat Kurzweil zelden gebruikt wordt. Daar waar een methode geen voorleesfunctie heeft, is er de mogelijkheid desbetreffende leerboek, via een download, te bestellen om het zo toch voorgelezen te kunnen krijgen. Leerling/ouders geven dit aan bij de mentor en mentor doet deze aanvraag bij de dyslexiecoördinator. De dyslexiecoördinator stuurt vervolgens leerling (en ouders) alle relevante gegevens om aan de slag te gaan met de methode.

In het, eerste, mentorgesprek tussen de leerling, ouders en mentor geeft de leerling aan wel of geen gebruik te maken van Kurzweil. De mentor geeft dit vervolgens door aan de vakdocenten en de dyslexie coördinator.

Samenvattend: Kurzweil wordt gebruikt in:

- **Onderbouw (klas 1, 2 en 3HV)**
Kurzweil wordt in principe **alleen** gebruikt bij de leestoetsen van de talen
- **Bovenbouw: 3M, klas 4, 5 en 6** : Kurzweil mogelijk voor toetsen van alle vakken (maatwerk)

3.3 Kurzweil, de voorwaarden

Dyslexieverklaring en verslag van het onderzoek doornemen.

Welke compenserende maatregelen worden vermeld in de dyslexieverklaring en hoe worden deze onderbouwd in het verslag van het onderzoek?

Voor het gebruik mogen maken van Kurzweil staat in de dyslexieverklaring dat de leerling **recht** heeft op het gebruik mogen maken van **voorleessoftware**.

4. Aangepast programma moderne vreemde talen (MVT).

ONDERBOUW

MAVO In de eerste twee leerjaren van het MAVO is Frans óf Duits als tweede moderne vreemde taal (naast Engels) verplicht. Een **aangepast programma** is wel mogelijk.

HAVO/VWO In de eerste drie leerjaren van havo en vwo zijn zowel Frans als Duits verplicht. Er kan geen ontheffing worden verleend aan leerlingen met dyslexie, maar een **aangepast programma** is wel mogelijk.

Bij een **aangepast programma** moet je bijvoorbeeld denken aan het volgen van de lessen waarbij je een beoordeling krijgt voor je werkhouding en waar alternatieve opdrachten, die minder een beroep doen op woordjes leren, beoordeeld worden.

Let op: dit heeft wel de volgende consequenties:

- Het vak waarvoor je aangepast programma volgt kun je niet meer kiezen in je profielkeuze
- Binnen het profiel C&M volg je beide moderne vreemde talen, dus dit profiel kun je niet kiezen wanneer je nu een aangepast programma wilt volgen.

BOVENBOUW

MAVO In de bovenbouw van het mavo zijn er weinig mogelijkheden tot ontheffingen geregeld, omdat er in de verschillende sectoren veel keuzevrijheid is. Het probleem kan meestal worden omzeild door een vak (lees: Frans of Duits) niet te kiezen

HAVO Havoleerlingen kunnen de tweede moderne vreemde taal vermijden door een ander profiel te kiezen dan Cultuur en maatschappij. Havoleerlingen die een aangepast programma voor Frans EN Duits hebben gevolgd, kunnen dus kiezen voor de profielen Natuur en Techniek, Natuur en Gezondheid en Economie en Maatschappij. Binnen deze profielen is een tweede moderne vreemde taal niet verplicht.

VWO In de bovenbouw van het vwo is in het gemeenschappelijke deel een tweede moderne vreemde taal verplicht. De tweede moderne vreemde taal kan dus niet vermeden worden door een profielkeuze, maar voor vwo-leerlingen op het atheneum is een ontheffingsmogelijkheid geregeld in de wet. Voor leerlingen op het gymnasium is geen ontheffingsmogelijkheid geregeld, omdat daar de klassieke taal in plaats van de tweede moderne vreemde taal komt.

Ontheffingsmogelijkheid Atheneum

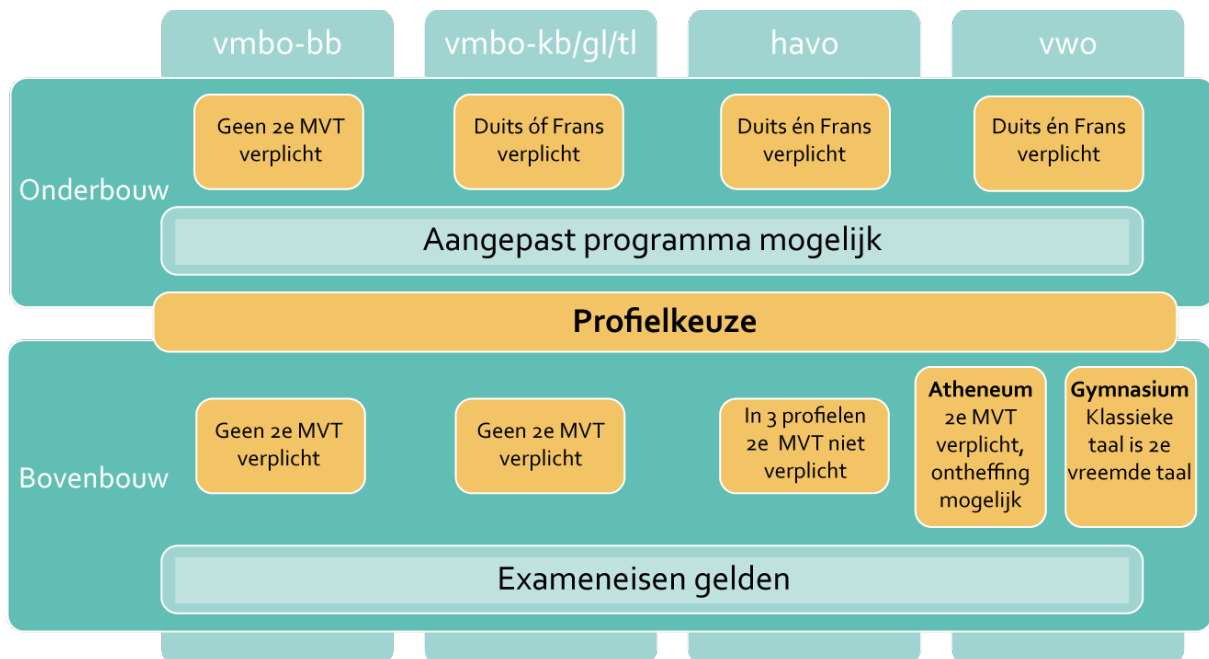
In de volgende gevallen kan het bevoegd gezag voor atheneumleerlingen ontheffing voor de tweede moderne vreemde taal verlenen. Namelijk als leerlingen:

- Een stoornis hebben die specifiek betrekking heeft op taal of een zintuiglijke stoornis die effect heeft op taal;
- Een andere moedertaal hebben dan de Nederlandse taal of de Friese taal;
- Onderwijs volgen in het profiel Natuur en Techniek of het profiel Natuur en Gezondheid en het onderwijs in de taal verhindert naar verwachting een succesvolle afronding van de opleiding.

Het is de verantwoordelijkheid van het bevoegd gezag van de school om per geval de mogelijkheden voor vrijstelling te bekijken en de afweging zorgvuldig te maken. Er is geen toestemming vooraf van de Inspectie nodig; de school is wel verplicht de vrijstelling aan de Inspectie te melden. De leerling moet in plaats van de taal een vervangend vak kiezen met een normatieve studielast van ten minste 440 uren. De keuze is afhankelijk van het aanbod van de school. Wanneer het gaat om aanpassingen aan het onderwijsprogramma of om vrijstellingen van (onderdelen van) bepaalde vakken is het van belang om goed de doorstroommogelijkheden van de leerling in het oog te houden.

De ontheffing zal via een brief vanuit de school officieel worden gemaakt.

In onderstaande figuur wordt weergegeven wat de mogelijkheden zijn voor vrijstellingen voor een tweede moderne vreemde taal. (bron: dyslexiecentraal.nl)

4.1 Route aangepast programma MVT (Moderne Vreemde Talen)

Wie?	Wat?
1) leerling/ouder/mentor	Leerling geeft, bij de mentor, aan gebruik te willen maken van een aangepast programma. De mentor gaat hierover in gesprek met de leerling en ouders en bespreekt hierbij ook de eventuele gevolgen voor de profielkeuze van de leerlingen in de bovenbouw.
2) Mentor	De mentor bespreekt de aanpassing met de teamcoördinator en de vakdocent.
3) Mentor/teamcoördinator	Na overleg met teamcoördinator, mentor en vakdocent wordt aangepast programma ingezet of wordt door de teamcoördinator de examencommissie (bovenbouw) ingeschakeld voor aanvraag aanpassing examenprogramma.
4) Mentor	Informeert alle partijen over uitkomst/besluit

4.2 Eisen die aan de leerling gesteld worden bij aangepast programma

- Officiële dyslexieverklaring (aanwezig in het schooldossier)
- Leerling heeft duidelijk compensatie op andere vakgebieden (vb. Bèta), heeft al een profielkeuze gemaakt, heeft het vak niet nodig in betreffend profiel

5. Afspraken binnen de secties:

Nederlands:

- Bij *schrijfopdrachten* wordt bij alle leerlingen (dyslect of niet) eenzelfde maximum voor taalfoutenaftrek gehanteerd.
- Bij de overige toetsen, boekverslagen en werkstukken wordt bij alle leerlingen (dyslect of niet) maximaal 1 punt voor 10 taalfouten afgetrokken.
- Fouten m.b.t. letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties (duer) worden niet fout gerekend.
- Fouten m.b.t. (mede)klinkerverdubbeling worden niet meegerekend (kopen, verekt).
- Fouten m.b.t. leerbare regels worden wel meegerekend: bij werkwoordspelling gaat het dus bijvoorbeeld om de goede uitgang: -d, -t, -te(n), -tte(n), de(n) en -dde(n). 'Hij heeft zijn spier verekt' (i.p.v. verrekt) wordt niet fout gerekend (zie regel 4).
- Binnen het jaarprogramma is spelling slechts een onderdeel van het vak Nederlands, dus een dyslectische leerling kan dit onderdeel compenseren met andere onderdelen.

Moderne Vreemde Talen (MVT):

- Als een woord fonetisch wordt geschreven, wordt dit goed gerekend. Dit met uitzondering van grammaticale fouten.
- Fouten m.b.t. letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties worden niet fout gerekend. Bijv. Engels - huose, Frans – puor, Duits - truam
- Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt, gelden de bovenstaande regels niet.
- Fouten m.b.t. (mede)klinkerverdubbeling worden niet meegerekend. Bijv. Frans comencer i.p.v. commencer of Duits Bijv. Monaat of Monnat wordt niet fout gerekend.
- 50% van de fouten m.b.t. accenten wordt niet meegerekend.
- Voor Duits geldt tevens: als een Umlaut in de grammatica is behandeld en foutief wordt toegepast geldt dat als een hele fout (bijv. er fährt, dan is fahrt of fehrt etc. fout

Overige schoolvakken:

Wanneer een sectie een toets afneemt (schriftelijk of praktijkopdracht (PO)) waarin spelling een belangrijk onderdeel is van het geheel, kan en mag zij vooraf beschrijven wat zij specifiek daarin verwacht van leerlingen met een dyslexieverklaring.

Let op: Het kan het zo zijn dat de spelling wel beoordeeld wordt, maar de leerling de kans en tijd krijgt om de spellingscontrole toe te passen of de tekst/opdracht door iemand te laten redigeren.

6. Wat verwacht het Niftarlake College van thuis?

Naast de reguliere en extra faciliteiten die het Niftarlake aanbiedt, wordt er naast de leerling ook van u als ouders extra ondersteuning verwacht. Hierbij denken wij aan:

- Hulp bij plannen en organiseren
- Stimuleren van maken van samenvattingen
- Stimuleren van werken met, gratis, hulpsites of apps zoals:
www.overhoorprogramma.nl
www.wrts.nl
www.cambiumned.nl
www.muiswerk.nl
www.beterspellen.nl
www.verbuga.eu
- Lezen in alle varianten stimuleren, al dan niet verplichten (luisterbibliotheek, maar met papieren boek meelesen/luisteren
- Ondersteuning bij het huiswerk, overhoren, leren

7.0 Dyslexie en onderwijs:

De gevolgen die dyslexie kan hebben, verschillen per leerling. Hoeveel last een leerling heeft van zijn dyslexie hangt samen met de eisen die een specifieke situatie stelt aan zijn lees- en spellingvaardigheid. Daarnaast hangt deze last af van de mate waarin een leerling in staat is zijn problemen te compenseren (Ruijsenaars & Van den Bos, 2011). Om de ernst en de aard van de gevolgen in te kunnen schatten en de specifieke pedagogisch-didactische behoeften te bepalen, moet met deze compensatiemogelijkheden (beschermende factoren) rekening worden gehouden. Het kan hierbij gaan om begripscompensatie en het toepassen van compensatiestrategieën. Voorbeelden van begripscompensatie zijn een grote woordenschat en veel kennis van de wereld. Voorbeelden van compensatiestrategieën zijn:

- adequate toepassing van lees-, luister- en spellingstrategieën;
- effectief gebruik tijdens het lezen van kennis van grotere eenheden zoals lettergrepen en hele woordbeelden (orthografische compensatie, Bekebrede, Van der Leij & Share, 2009);
- goede metacognitieve strategieën (aanpakstrategieën bij studie en het maken van opdrachten)
- inzet van adequate woordleer- en woordraadstrategieën;
- controlestrategieën;
- gestructureerde aanpak huiswerk.

Tot slot spelen goede motivatie, doorzettingsvermogen, en ondersteuning vanuit de thuis - situatie een belangrijke rol. Ondanks deze compensatiemogelijkheden heeft dyslexie zowel voor het leren, als voor de (school)loopbaan en het sociaal-emotioneel functioneren gevolgen. Deze zijn echter zeer individueel bepaald.

7.1 Dyslexie en het sociaal-emotioneel functioneren

In het voortgezet onderwijs worden dyslectische leerlingen geconfronteerd met nieuwe problemen dan in het primair onderwijs. Daarnaast verandert er door de puberteit/adolescentie veel voor leerlingen. Wanneer leerlingen hun dyslexie en/of de gevolgen daarvan niet goed kunnen accepteren of onvoldoende 'om kunnen gaan' met de lees- en spellingproblemen op school en daarbuiten, kan dat verregaande gevolgen hebben voor het psychosociaal functioneren (Ruijsenaars & Van den Bos, 2011). De school heeft een belangrijke taak om de dyslectische leerling te helpen de stoornis te leren accepteren en ermee om te leren gaan.

Mogelijke gevolgen voor het sociaal-emotioneel functioneren kunnen zijn:

- ernstige twijfel aan de eigen competentie;
- aangetast zelfbeeld;
- onvoldoende vanuit zichzelf gemotiveerd zijn (intrinsieke motivatie);
- ontwikkelen van faalangst;
- moeite met aansluiting bij leeftijdgenoten of volwassenen door verminderde sociale acceptatie;
- schroom om aan een vervolgopleiding of baan te beginnen;
- vermijden van bepaalde taken op sociaal gebied zoals vrijwilligerswerk en bestuurswerk.

7.2 Mogelijk gevolgen voor het leren

Dyslexie heeft consequenties voor alle vakken die een beroep doen op functioneel lezen en schrijven. De problemen met technisch lezen kunnen doorwerken in problemen met begrijpend lezen (o.a. Cain & Oakhill, 2004). Ondanks voldoende woordenschat zijn er soms problemen met tekstbegrip (Hacquebord, 2006). De aandacht richt zich op het niet geautomatiseerde technisch lezen en spellen, in plaats van op het begrijpen van een tekst of het op papier zetten van gedachten. Waarbij aangetekend moet worden dat dyslectische leerlingen wel een kleinere woordenschat kunnen hebben dan niet dyslectische leerlingen (Hacquebord, 2006) omdat ze minder leeservaring hebben.

De problemen met automatisering en werkgeheugen kunnen ook leiden tot rekenproblemen en betreft vooral het onthouden van rekenfeiten. Dit leidt tot problemen met hoofdrekenen en rekentempo (Ruijsenaars, Van Luit & Van Lieshout, 2004). Wanneer sprake is van begripsmatige rekenproblematiek, dan heeft dit niets te maken met dyslexie, maar met comorbiditeit: dyslexie en dyscalculie.

Het (voortgezet) onderwijs doet voortdurend een beroep op het snel kunnen verwerken en produceren van teksten. Dyslectische leerlingen ervaren daarbij altijd een hoge tijdsdruk. Ze hebben meer tijd nodig om gecompliceerde opdrachten te verwerken en komen aan het beantwoorden van vragen soms niet toe, terwijl ze het antwoord wel weten (Peer & Reid, 2001). Dyslectische leerlingen maken tijdens het schrijven ook veel meer spelfouten dan hun leeftijdgenoten, in alle spelling - categorieën. Er bestaan geen specifieke 'dyslectische' fouten.

Van welke gevolgen bij een individuele leerling sprake is, zal samen met de leerling uitgezocht moeten worden. Dit gebeurt deels tijdens het diagnostisch onderzoek door de GZ-psycholoog, maar ook binnen school in samenspraak met de remedial teacher.

8. Bronnen:

www.dyslexiecentraal.nl

www.balansdigitaal.nl

www.cgb.nl/oordelen/oordeel/224394/volledig

<http://www.lexima.nl/artikelen/dyslexie/examens>